

KOLPAK (20) *sb m*

o jasne, a pochylone.

sg *N* kołpák (2). ◊ *G* kołpáka (2). ◊ *A* kołpák (2). ◊ *I* kołpáki(e)m (2). ◊ *L* kołpáku (3). ◊ *pl N* kołpáki (1). ◊ *A* kołpáki (1). ◊ *I* kołpáki (2). ◊ *L* kołpác(e)ch (3) *RejWiz, RejFig, RejZwierz*, kołpákach *KrowObr* (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Filcowe męskie nakrycie głowy z otokiem futrzanym (z tur. kałpak ‘czapa z wołokiem’); petasus Mącz; apex, galera, galerum, galerus, homeleum, homelium, pilleum, pilleus (turbيناتus), tutulus Cn (18) : RejWiz 161; RejFig Cc6v; Gdy przed Kniżáz przyfzli/ Pánowie Rádni k nim w ftawáli/ ále fám s przyiacielmi fiedział w kołpaku. BielKron 434v; Petasus per translationem, [...] Dáfzek ná xftałt kołpaká vcziniony. Mącz 295a; BielSpr 8v, 67v; Iże mężnie Tátárom fzáblifkiem reguie/ A poftólu s kołpaki głowy im zdeymuie. PaprPan Bb2v; ModrzBaz 51.*

W porównaniu (1): KrowObr 127 cf »kołpak tatarski«.

W charakterystycznych połączeniach: kinienie kołpaka; na kształt kołpaka; kiwnienie kołpakiem; w kołpaku chodzić (4), siedzieć.

Zwrot: »zdjąć kołpak z głowy« (1): Chcefzli wierzch vyźrzeć ftámtąd kościołowy Zdeym kołpak z głowy. KlonFlis F4v.

Wyrażenia: peryfr. »jastrząb z kołpakiem, smok w kołpaku« = Tatar (1 : 1): Lecż ten náfz Polfki Ierzy/ ftádá Bucżackiego/ Gromił y gromić będye/ fímoká pogáńfkiego. [...] Lecż nie onego Smoká/ co s fkrzydły máluia/ Gorfzy owo co w poloch/ w kołpacech hárcuia. RejZwierz 78v, 78v.

»kołpak tatarski« (1): I vbrawfzy fie w rogáte Infuły/ iákoby w Kołpaki Tátárfkie/ y w infze Sátáńfkie málfkáry: Tám naprzod głowę nowego Bifkupá oleiem fmaruiećie KrowObr 127.

»żelazny kołpak« = hełm (1): (nagł) O Doktorze, co rybę z helmem zá Herb nofił. (-) V Diablás to widział álbo czytał żaku/ Aby ryby chodziły w żeláznym kołpaku. PudłFr 33.

Szereg: »kołpak albo kiwior« (1): Petasus, Wyfoka á fzeroka czapká/ kániafta czapka/ tez kołpak álbo kiwiór może być zwan. Mącz 295a.

Przen (2) :

a) Głowa (1) : Częfto z Moskwy z Tátárow pádály kołpaki *BielRozm* 6.

b) Pokrywka (1) : (nagł) Krzcílnicá. (-) ZEymże kołpak s tey banie/ boć nárzeka bábá/ Ktoraby iuż do domu/ y z dzyecięciem rádá. *RejZwierz* 107.

a. Pogardliwie o infule (2) : niemożelz tego rzec/ áby Pan Kryftus/ álbo Apoftółowie iego wam w tákowych kołpakách chodzić rofkazáli? *KrowObr* 130v.

Szereg: »kołpak tatarski albo kłobuk« (1): Tákże y Święty Páweł wdzieiach Apoftólfkich vkázuie/ co máia tznici Bifkupi: nie w kołpakách Táhárfkich/ álbo w kłobukach chodzić KrowObr 130.

2. *Coś o wydłużonym ku górze, wypukłym, przypominającym wysoką czapkę kształcie (2) :*

a. Ozdoba na szczycie domu, mała kopuła (1) : Petasus per translationem, Kołpak álbo galka ná domu *Mącz* 295a.

b. W funkcji przysłówka: »kołpakiem« = *spadzisto po bokach (1)* : grządki nadobnie każesz pokopąć/ nie czyńże ich owák kołpakiem názbyt wyfoko/ bo y wodá fnádnie z nich spłynie/ y w głębokiey broździe nic nigdy nie będzie. *RejZwierc* 107v.

Synonimy: **1.** *kiwior, kłobuk*; **2.a.** *gałka*.

MM